

ماحولياتي ۽ سماجي انتظام جو منصوبو (اي ايس ايم پي) برسات / ٻوڏ متاثر روڊن جي بحالي لاءِ، ضلعو دادو

سندھ فلڊ ايمرجنسي بحالي پروجيڪٽ (ايس ايف اي آر پي)

پروجيڪٽ تي عملدرآمد يونٽ
ايس ايف اي آر پي - پي آءِ يو

ڊسمبر 2023

ايگزيڪيوٽو خلاصو

2022ع جي مون سون واري موسم صوبي ۾ تيز برساتون آيون، جنهن سبب درياھ ۾ تيز وهڪري آئي. مختلف ضلعن ۾ 900 ملي ميٽر¹ برسات رڪارڊ ڪئي وئي آهي. سنڌو درياءَ ۾ تيز برساتن ۽ مقامي برساتن² سبب ان جو وهڪرو 0.6 ملين ڪيوسڪ کان مٿي رڪارڊ ڪيو ويو. ڪيرٿر جبل مان نڪرندڙ جبل طوفان سبب ڪوٽڙي بئراج وٽ وڏي ٻوڏ برقرار آهي. ٻن مهينن جي برساتن ۽ سنڌو درياھ ۾ آيل ٻوڏ انساني جانين، چوپائي مال، فصلن، گهرن، خانگي عمارتن، صنعتن، روڊن، آبپاشيءَ سميت سرڪاري ڍانچي کي تمام گهڻو نقصان پهچايو. درياھ جي حفاظتي بندن (بندن) ۽ نيڪال جا نيت ورڪ، ۽ ريلوي.

سنڌ فلڊ ايمرجنسي ريهبيليشن پروجيڪٽ (SFERP) حڪومت سنڌ (صوبو سنڌ) پلاننگ اينڊ ڊولپمينٽ ڊپارٽمينٽ، صوبو سنڌ، آبپاشي کاتي) پاران شروع ڪيو ويو ۽ ورلڊ بئنڪ جي مالي مدد سان متاثر علائقن ۾ ڳوٺاڻن (فارم ڪان مارڪيٽ) روڊن جي بحالي / بحالي برساتن ۽ ٻوڏ متاثر علائقن جا ضلعا، تعلقا ۽ UCs. پروفائيل ڪي وڌائڻ، ڪراس-ڊرينج ڍانچي جي مناسبيت سڀ عنصر آهن جيڪي آبھوا ۽/يا ٻوڏ لچڪدار ڊيزائن کي منهن ڏيڻ لاءِ سمجھيا وڃن ٿا. فرش جي جوڙجڪ نمبرن ۾ سڌارو هڪڙو اضافي فائدو آهي.

موجوده انوائرمينٽل اينڊ سوشل مئنيجمينٽ پلان (ESMP) جزو 1 جي ماحولياتي اثرن ۽ گهٽتائي جي نمائندگي ڪري ٿو: انفراسٽرڪچر جي بحالي، ذيلي جزو 1.2:

¹ https://www.pmd.gov.pk/cdpc/Monsoon_2022_update/Pakistan_Monsoon_2022Rainfall_Update.htm

² <https://www.nation.com.pk/06-Sep-2022/indus-river-water-level-at-kotri-surges-above-6-lac-cusecs>

ضلعي دادو جي مختلف علائقن ۾ 06 روڊن جي بحالي. انتظامي لحاظ کان ٽي روڊ جو هي تعلقو ۾، ٻه دادو تعلقو ۾ ۽ هڪ روڊ ميهڙ تعلقو ۾ اچي ٿو.

سنڌ اي پي اي ريگيوليشنز 2021 جي نوٽيفڪيشن سيپٽمبر 2021 جي مطابق، شيڊول-II ۾ ڏنل ڪنهن به قسم جي ڪنهن به منصوبي جو حامي ايجنسي وٽ IEE فائل ڪندو. سب پراجيڪٽ ”06 روڊن جي بحالي دادو“ ۾ پنج روڊ (5 ڪلوميٽرن کان وڌيڪ ڊگهائي) شامل آهن جيڪي ٽرانسپورٽ (3) جي زمري ۾ اچن ٿا جيئن شيڊول-II ۾ درج ٿيل آهن، ان ڪري سنڌ EPA وٽ IEE داخل ڪرڻ جي ضرورت آهي.

بحاليءَ جا ڪم، ذيلي پروجيڪٽ جي تحت، موجوده رائٽ آف وي (RoW) تائين محدود آهن، ان ڪري تجويز ڪيل منصوبي تي ڪي ننڍا ننڍا ماحولياتي اثر ٿي سگهن ٿا جيڪي سائيت لاءِ مخصوص، عارضي ۽ پوئتي پيل اثرن کان سواءِ. تنهن ڪري، هن ذيلي پروجيڪٽ کي SFERP جي ESMF تحت اعتدال پسند خطري جي درجي جي منصوبي جي طور تي درجه بندي ڪيو ويو آهي. هي ماحولياتي ۽ سماجي انتظام جو منصوبو (ESMP) تيار ڪيو ويو آهي ته جيئن اعتدال پسند خطري جي سطح جي ضرورتن کي پورو ڪري.

ان کان علاوه، ذيلي پروجيڪٽ جي اسڪريننگ چيڪ لسٽ ذريعي ڪئي وئي جيڪا ماحولياتي ۽ سماجي مسئلن کي ڏيکيندي. انفرادي چيڪ لسٽن کي ڀرڻ لاءِ فيلڊ سروي ڪيا ويا ۽ سروي دوران نوٽ ڪيل ماحولياتي ۽ سماجي خدشن جو خلاصو. تجويز ڪيل پروجيڪٽ جي بحاليءَ جا ڪم مقرر ڪيل RoW اندر متوقع آهن. ڪو به عوامي انفراسٽرڪچر يا تجارتي سرگرميون RoW اندر موجود نه آهن. جڏهن ته اڻ سڌي طرح اثرن جو جائزو ورتو ويو آهي 200 ميٽر/656 فوٽ بفر زون جي تجويز ڪيل روڊن تي (100 ميٽر/328 فوٽ هر پاسي کان سينٽرل لائين). بحاليءَ جي ڪمن جي ڪري وڻ

ڪي نه پٽيو ويندو ۽ نه وري ٻيهر اٽل جي ضرورت پوندي ڇو ته موجوده ROW تجويز ڪيل بحاليءَ جي ڪمن لاءِ استعمال ڪئي ويندي. ذيلي پروجيڪٽ جي علائقن جي ويجهو (500 ميٽرن جي اندر) ڪوبه آثار قديمه وارو ماڳ نه ڏٺو ويو ۽ پيش ڪيل ذيلي پروجيڪٽ جي سائين تي يا ويجهو ڪوبه فني ثقافتي وسيلو نه ڏٺو ويو جيڪو شايد تعميراتي سرگرمين کان متاثر ٿي سگهي. تعميراتي علائقي ۾ ڪوبه قبرستان موجود ناهي. ڪيترين ئي آباديون تجويز ڪيل بحالي جي ڪمن جي ويجهو پر ROW کان ٻاهر ڏٺيون ويون. تعميراتي مرحلي دوران، ڪجهه سماجي طور تي حساس رسيپٽرز جهڙوڪ مسجدون، اسڪول، بنيادي صحت يونٽ قبرستان، وغيره اڻ سڌي طرح متاثر ٿي سگهن ٿا پر اهو اثر عارضي ۽ پوئتي موٽڻ وارو آهي جيڪو گهٽ اهميت سان مختصر مدت (گهٽائي جي قدمن کي اپنائڻ سان). تجويز ڪيل ذيلي پروجيڪٽ واري علائقي جي ويجهو ڪوبه محفوظ ٻيلو نه ڏٺو ويو. جيتري حد تائين ذيلي پروجيڪٽ جي ايراضيءَ جو تعلق آهي، انهن پنهي نباتاتي ۽ پوٽن جي ڪنهن به قسم جي خطرناڪ يا خطري واري نسل کي ذيلي پروجيڪٽ جي سائين تان رڪارڊ نه ڪيو ويو آهي.

سڀ ذيلي پروجيڪٽ وارا علائقا گهٽ نقصان واري خطري واري علائقي ۾ اچن ٿا جن ۾ زلزلي جي سرگرمي جا گهٽ چانس آهن. ڪوبه ذيلي پروجيڪٽ وارو علائقو وڌيڪ نقصان واري خطري واري علائقي ۾ نٿو اچي.

اڻڄاتل روڊن تي گاڏين جي ٽرئفڪ مٿي جي اخراج ۽ شور آلودگي پيدا ڪري ٿي، پر اثرات نسبتاً مقامي آهن. گاڏين جي ڪرڻ واري پاڻي مان خارج ٿيندڙ مکيه آلودگي جا ذرات، ڪاربن مونو آڪسائيڊ، سلفر ڊاءِ آڪسائيڊ ۽ نائٽروجن آڪسائيڊ آهن. اهي اخراج عام طور تي روڊن جي ڀرسان هوا جي معيار کي متاثر ڪن ٿا. بهرحال، تجويز ڪيل منصوبي جي مداخلت واري علائقي ۾ روڊن تي ٽريفڪ نيشنل هاءِ ويز يا ٻين

وڏن روڊن جي پيٽ ۾ گهٽ آهي. سب پروجيڪٽ واري علائقي ۾ مکيه گاڏين جو قسم موٽر سائيڪل / رکشا 1168 (22.5%)، مسافر ڪارون 3118 (60.1%)، بسون 55 (1.1%)، ٻه محور 364 (7.0%) آهن، ٽي محور 144 آهن (2.8%)، چار محور 56 (1.1%)، پنج ۽ ڇهه محور 32 ۽ 22 (0.6% ۽ 0.4%)، ٽريڪٽر ٽراليون 150 (2.9%)، ۽ مٺي ٽرڪون 78 (1.5%) آهن. مٿاڇري ۽ زميني پاڻي، فضائي هوا ۽ شور جي جانچ ڪئي ويندي تعمير جي شروعات کان اڳ نيڪيڊار پاران SEPA-منظور ٿيل ليٽ ڌريعي تعميراتي سپروائيزري صلاحڪار (CSC) جي رضامندي سان.

ذيلي پروجيڪٽ جو علائقو بهراڙي واري علائقي ۾ اچي ٿو ۽ هڪ محدود متنوع رهائش گاهه آهي، جيڪو ڪجهه قسمن جي جانورن ۽ گلن جي نسلن جي مدد ڪري ٿو. ٿلهي جي ننڍڙن نسلن مان اڃا تائين مليا آهن ڳاڙها لومڙ ۽ چوها جيڪي ٻڌايو وڃي ٿو ته پرياسي جي سب پروجيڪٽ واري علائقي ۾ رهائش پذير آهي. سانپ ۽ پڪريون پڻ آباد آهن. گدڙ جهڙن جهنگلي نسلن جي استثنا سان، جهنگلي زندگي لڳ ڀڳ غير موجود آهي. هائينا ۽ بگهڙ شايد ئي ڪڏهن ڏٺا آهن. خنزير جيتوڻيڪ گهٽجي ويا آهن، پر اڃا به گهٽ تعداد ۾ مليا آهن. ضلعي ۾ سائيبيريا کان لڏپلاڻ ڪندڙ پکين جو هڪ قسم آهي. ٻين پکين جي پارٽريج ۾، ڳاڙهو ۽ ڪارو ٻنهي قابل ذڪر آهي. عقاب (Aquila rapax)، Hawak (Accipiter Badius)، پتنگ (Milvus migrans)، طوطا (Psittacula krameri) ۽ عام ڪانو (Corvus splendens) عام پکي آهن، جيڪي ذيلي پروجيڪٽ واري علائقي جي پسمنظر ۾ ملن ٿا. عام قسم جا جهنگلي بتڪ ۽ آبي پکي سياري جي موسم ۾ ڏسي سگهجن ٿا. ذيلي پروجيڪٽ جو علائقو تقريبن هڪ ڏهاڪي تائين زرعي مقصدن لاءِ استعمال ڪيو ويو آهي. قدرتي ٻوٽا مڪمل طور تي پوکيل نسلن يعني ڪڙڪ، چانور، ڪپهه وغيره سان تبديل ٿي ويا آهن. مکيه وڻ آهن بام (populus euphratica)، ڪنڊي

، (prosopis specigera) سراس (mimosa sivissa) ، بابل (accacia arabica) ،
Pipal (ficus religiosa) . قدرتي ٻوٽا گل ، پيارا ، ٽهيري ۽ ڍور آهن .

ذيلي پروجيڪٽ جي سرگرمين لاءِ ڪا به خانگي زمين حاصل نه ڪئي ويندي . ان کان علاوه ، ذيلي پروجيڪٽ جون سرگرميون ڪنهن به اڏاوتن کي نقصان نه پهچائيندو . ڪنهن کي به ٻيهر آباد ڪرڻ جي ضرورت نه پوندي ڇو ته ذيلي پروجيڪٽ جون سرگرميون گهٽ آبادي وارن علائقن ۾ ڪيون وينديون . جيتوڻيڪ سماجي ۽ ماحولياتي اثرات صرف خارجي افرادي قوت جي آمد ، غير محفوظ ٿيل رهجي ويل ضايع ڪرڻ ، ۽ مزدورن ۽ ڪميونٽي لاءِ پيشه ورانه محنت ۽ حفاظت جي مسئلن جي ڪري پيدا ٿي سگهن ٿا ، تنهن ڪري ESMP تيار ڪيو ويو آهي . موجوده ٽريڪ مواد جي نقل و حمل جي قابل آهن ان ڪري ڪنهن به سامان کي ترقي ڪرڻ جي ضرورت ناهي . ناڪاري اثر صرف تعميراتي مرحلي دوران متوقع ٿي سگهي ٿو ، جيڪو صرف هن مختصر عرصي تائين ختم ٿيندو . بهرحال ، رپورٽ ۾ تجويز ڪيل گهٽتائي جي قدمن کي تعميراتي مدت دوران ٺيڪيدار پاران سختي سان يقيني بڻائڻ جي ضرورت پوندي .

متوقع ناڪاري اثرن کي گاڏين ۽ مشينري جي مناسب چڪاس ۽ سار سنڀال جي ذريعي گهٽائي سگهجي ٿو ته جيئن اخراج کي گهٽائي سگهجي ، شور کي ختم ڪرڻ وارن يا مغلرن کي بهاري سامان لاءِ استعمال ڪيو وڃي ۽ اڻ ڄاتل روڊن کي پاڻي ڏيڻ . تعميراتي ملبي / رهجي ويل فضول جي خراب اثرن تي ضابطو مناسب سنڀالڻ ۽ فوري طور تي هٽائڻ سان . فعال تعميراتي سائيٽ تي تيل جي فضول کي مناسب اسٽوريج ۽ هٽ ڪرڻ ۽ گندي پاڻي جي علاج ذريعي پاڻي جي آلودگي تي ڪنٽرول . سينٽري اسٽوريج ذريعي سالد ويست جو ڪنٽرول ۽ صفائي جي نيڪال لاءِ بار بار گڏ ڪرڻ .

پيشه ورانه صحت ۽ حفاظت کي يقيني بڻايو ويندو مسلسل معائنن ذريعي بيمارين ۽ حادثن کي روڪڻ لاءِ، مزدورن ۽ ڪميونٽي ۾ آگاهي وڌائڻ، صفائي جي قدمن، COVID-19 انتظام ۽ نگراني ۽ ايمرجنسي جواب ۽ بچاءُ جا طريقا، ۽ مناسب صفائي جي سهولتن جي فراهمي، پيئڻ جو پاڻي ۽ ڪچرو. مزدورن لاءِ توپي.

ماحولياتي ۽ سماجي (E&S) مانيٽرنگ سنڌ انوائرمينٽل پروٽيڪشن ايڪٽ 2014، SFERP جي ESMF، SFERP ۽ اسٽيڪ هولڊر اينگيجمينٽ پلان (SEP) لاءِ تيار ڪيل ليبر مئنيجمينٽ پروسيجرز جي مطابق ڪئي ويندي ته جيئن گهٽتائي جي منصوبن تي باقاعدي ۽ مؤثر طريقي سان عمل ڪيو وڃي. اهو ٽن سطحن تي ڪيو ويندو. پروجيڪٽ ايمپليمينٽيشن يونٽ (PIU) جي سطح تي، ماحوليات ۽ سماجي ماهر حفاظت جي نگراني ڪندا ته يقيني بڻائڻ لاءِ ته گهٽتائي جي منصوبن تي اثرانداز عمل ڪيو پيو وڃي ۽ باقاعده فيلڊ جا دورا ڪندا. فيلڊ سطح تي، تعميراتي نگراني صلاحڪار (سي ايس سي) جو لاڳاپيل عملو وڌيڪ بار بار حفاظت جي نگراني ڪندو. ٽئين سطح تي، تعميراتي نيڪيدار جي E&S (CC) ٽيم مهينا، ته ماهي ۽ ٻه سالي رپورٽون لاڳو ڪندي ۽ تيار ڪندي.

SFERP پروجيڪٽ کي لاڳو ڪرڻ جي مجموعي ذميواري ۽ موجوده ESMP PIU تي منحصر آهي، پراجيڪٽ ڊائريڪٽر جي سربراهي ۾. PIU E&S ٽيم جي مدد سان آهي. PIU پڻ سي ايس سي کي شامل ڪيو آهي، تعميراتي نگراني لاءِ ذميواري. ان مقصد لاءِ تعميراتي نيڪي ۾ مناسب شقون شامل ڪيون وينديون.

جي قيمت رپيا. 7,420,000 مختصر ڪيل بجيٽ آهي ESMP جي عمل درآمد لاءِ (هڪ سال جي تخميني لاءِ) جنهن ۾ شڪايت ريڊريس ميڪنزم (GRM) هلندڙ ۽ عام ڪميونٽي جي مدد جون ضرورتون شامل آهن. هي ESMP بل ۽ بل آف ڪوانٽيٽيز

(BOQ) ۾ هڪ عارضي رقم جي طور تي شامل ڪيو ويو آهي. ESMP جي نفاذ ۾ CC، CSC ۽ PIU کان ان پٽ شامل آهن. CC بنيادي طور تي ESMP ۾ تجويز ڪيل تخفيف جي قدمن تي عمل درآمد کي يقيني بڻائڻ جو ذميوار هوندو، جيڪي معاهدي جي دستاويزن جو حصو هوندا. ان ڪري، BOQs ۾ ماحولياتي گهٽتائي جي خرچن کي الڳ سر جي طور تي قرار ڏيڻ واري دستاويزن ۾ لازمي قرار ڏنو ويندو.

بهرحال، جيڪڏهن CC ESMP جي عمل درآمد ۽ رپورٽنگ جي صحيح طريقي سان تعميل ڪرڻ ۾ ناڪام ٿئي ٿي، ته پروپونٽ ESMP جي تعميل سميت معاهدي جي شرطن جي تعميل کي لاڳو ڪندو. ESMP تي عملدرآمد جي سرگرمين کي آسانيءَ سان انجام ڏيڻ لاءِ سفارش ڪئي وئي آهي ته EMP عمل درآمد سان لاڳاپيل سڀئي بل / ادائگيون CSC Env & Social پاران منظور / تصديق ٿيل هجن. ESMP عمل درآمد جي قيمت ڪٽجي ويندي عبوري ادائگي جي سرٽيفڪيٽن (IPC) مان جيستائين تعميل نه ڪئي وڃي.